

บทที่ 4

เอกลักษณ์และบุคลิกภาพ

(Identity and Personality)

เอกลักษณ์ (Identity) หมายถึง วิธีทางที่เรามองดูตัวเองหรือมีความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self concept) เอกลักษณ์จะต้องประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างในตัวของเรา นับตั้งแต่ความนึกคิดรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นการกระทำในชีวิตของเรา อาทิเช่น ค่านิยมต่าง ๆ ความหวัง ความฝัน ตลอดจนความนึกคิด ทัศนคติ และอารมณ์ ตัวเราเท่านั้นที่จะทราบได้ว่าเอกลักษณ์ของเราเป็นอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งคือเราเป็นคนแบบใด บุคคลอื่นจะเห็นเราไ้ก็เพียงแต่สิ่งที่มันเป็นเครื่องหมายต่าง ๆ ภายนอกของเอกลักษณ์ ซึ่งหมายถึงบุคลิกภาพ (Personality) นั่นเอง ดังนั้นเมื่อใดที่นักจิตวิทยาพูดถึงเรื่องบุคลิกภาพ แสดงว่าเขากำลังกล่าวถึงเรื่องลักษณะต่าง ๆ (Characteristics) ที่บุคคลแสดงต่อคนอื่น ๆ และนั่นย่อมแสดงว่ากำลังพูดถึงเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) โดยทางอ้อมนั่นเอง แม้ว่าเอกลักษณ์จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ แต่ทว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ในบทนี้เราจะพูดถึงแนวความคิดต่าง ๆ ของนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงที่ได้ทำการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพ (Personality) และเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) นักทฤษฎีเหล่านี้มีความเชื่อว่า บุคลิกภาพคือผลของการปะทะสัมพันธ์ (Interaction) ของพลังงานต่าง ๆ แต่ยังไม่หาข้อสรุปไม่ได้ว่าพลังงานอะไร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ซึ่งบางท่านก็เห็นว่าน่าจะเป็นมรดกทางสังคม ในขณะที่บางท่านเชื่อว่าการเรียนรู้คือสิ่งที่สำคัญที่สุด และบางท่านก็อธิบายว่า บุคลิกภาพเกิดจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับพลังงาน ๆ ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งแฝงอยู่ในตัวของบุคคล

นักทฤษฎีบุคลิกภาพได้พยายามอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ โดยใช้หลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไป เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าเหตุใดมนุษย์จึงมีความแตกต่างกัน เหตุใดบุคคลแต่ละคนจึงมีเอกลักษณ์และบุคลิกภาพที่ไม่เหมือนกันเลย นักจิตวิทยาจึงจัดบุคลิกภาพของมนุษย์ไว้ตามแบบแผน (Pattern) ต่าง ๆ และอธิบายถึงแหล่งที่มาของแบบแผนเหล่านั้น นักทฤษฎีบุคลิกภาพ

ไม่จำเป็นจะต้องมีใครดูหรือใครนึก เราเพียงแต่จะพิจารณาในแง่ที่ว่า ทฤษฎีของใคร มีประโยชน์หรือไม่ค่อยมีประโยชน์ ต่อการทำความเข้าใจเรื่องของบุคลิกภาพ

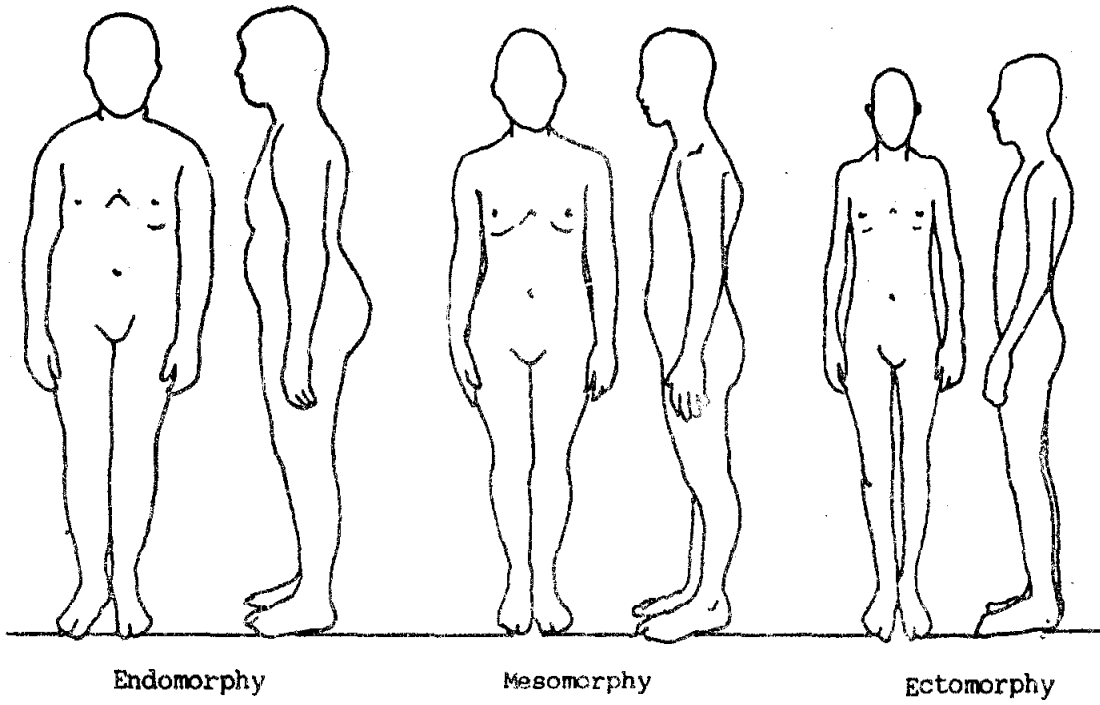
ทฤษฎีบุคลิกภาพชนิดแบ่งประเภท (Type Theories of Personality)

เป็นการแบ่งบุคลิกภาพแบบแรกสุดด้วยการจัดจำแนกบุคคลออกเป็นประเภท (Types) ต่าง ๆ ในสมัยอียิปต์โบราณมีแพทย์ชื่อ กาลีน (Galen) แบ่งประเภทของมนุษย์ออกตามสัดส่วนของน้ำภายในร่างกาย (Humors) 4 ชนิด คือ

1. ประเภทอ้วนอู้อ้าย (Phlegmatic Type) หมายถึงบุคคลที่สรีระมีส่วนประกอบของเสมหาคูเกินที่สุด พวกนี้จะมีลักษณะเงื่องหงอย เชื่องซึม ไม่กระตือรือร้น เฉื่อยชา และเบื่อง่าย
2. ประเภทสมบุรณ์ด้วยโลหิต (Sanguine Type) หมายถึงบุคคลที่มีส่วนประกอบของโลหิตมากเกินไป มักเป็นบุคคลที่ร่าเริง ซึ้นบาน และมองเหตุการณ์ไปในทางที่ดี
3. ประเภทอารมณ์ฉุนเฉียว (Choleric Type) หมายถึงบุคคลที่มีองค์ประกอบของน้ำคิเหลืองมาก บุคคลประเภทนี้มีลักษณะฉุนเฉียวง่าย อารมณ์รุนแรง
4. ประเภทโศกเศร้า (Melancholic Type) คือบุคคลที่มีองค์ประกอบของน้ำคิสีค้ำมาก จึงมักมีลักษณะเศร้าหมอง ไม่สดชื่นอยู่เสมอ

นับตั้งแต่สมัยของกาลีนเป็นต้นมา ได้มีการพยายามจัดแบ่งบุคลิกภาพให้มีความง่ายตายิ่งขึ้น ดังเช่น คัมบลิว เฮล เซลคอน (W.H. Sheldon) ซึ่งพยายามชี้แนะว่า ลักษณะทางสรีระมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ ในขั้นแรกเซลคอนได้หาวิธีการที่จะใช้จำแนกร่างกายของมนุษย์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ที่เรียกว่า Somatypes ด้วยการมองร่างกายของมนุษย์ในลักษณะ 3 มิติ คือ

1. Endomorph หมายถึงบุคคลที่มีรูปร่างอ้วน และมีน้ำหนักมาก
2. Mesomorph หมายถึงบุคคลที่มีกล้ามเนื้อแข็งแรง มีโครงสร้างเหมือนนักกีฬา
3. Ectomorph หมายถึงบุคคลที่มีรูปร่างผอม กระดูกยาว มีกล้ามเนื้อน้อย และรูปร่างบอบบาง

ภาพ แสดงการจำแนกลักษณะรูปร่างของเซลล์คอน

เซลดอน สร้างเครื่องมือที่เรียกว่า ระบบ 7 คะแนน เพื่อวัดมิติทั้ง 3 โดยจัดให้คะแนนของมิติแรกเป็นค่าของ Endomorphy คะแนนของมิติที่สองเป็นค่าของ Mesomorphy และคะแนนของมิติที่สามเป็นค่าของ Ectomorphy ดังนั้นบุคคลที่มีลักษณะอ้วน น้ำหนักมาก อาจได้รับคะแนน 7 - 1 - 1 แสดงว่าบุคคลนี้มีลักษณะของ Endomorphy มาก แต่มีลักษณะของ Mesomorphy และ Ectomorphy ต่ำ หรือคนที่มีรูปร่างกำยำก็อาจจะได้คะแนน 3 - 5 - 3

นอกจากทัศนคติวิธีจำแนกประเภทของสรีระมนุษย์แล้ว เซลดอน ยังหันมาศึกษาทางบุคลิกภาพ ด้วยการแบ่งกลุ่มลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality Traits) ออกเป็น 3 กลุ่ม (Clusters) ด้วยการแยกตามสภาพอารมณ์ของบุคคล คือ

1. Viscerotonia เป็นกลุ่มลักษณะของบุคคลที่มีอารมณ์สนุกสนานกับการบริโภคอาหารชนิดต่าง ๆ ชอบความสะดวกสบาย ชอบพบปะกับบุคคลอื่น ๆ มีคนรักใคร่ ใจเย็น อ่อนโยน มีปฏิริยาโต้ตอบค่อนข้างช้า

2. Somatonia คือกลุ่มลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่มีความกล้า ชอบการผจญภัย ชอบทำงาน มีอำนาจ ชอบการแข่งขัน ในบางครั้งอาจกลายเป็นคนใจแข็ง หรือเหี้ยมเกรียม อารมณ์

3. Cerebrotonia หมายถึงบุคคลที่มีการเก็บกักหรือควบคุมทางการแสดงออกทางร่างกาย แค่นิ่งไปหมกมุ่นทางจิตใจ มีนิสัยชอบอยู่ตามลำพัง

เช่นเดียวกับการให้คะแนนลักษณะทางสรีระ เซลดอนได้สร้างเครื่องมือวัดส่วนประกอบทางอารมณ์ของบุคคล ดังตัวอย่างเช่น เริ่มจากคะแนน 1 ถึง 7 บุคคลที่มีลักษณะ Somatonia สูง และมี Viscerotonia กับ Cerebrotonia ต่ำ จะได้คะแนน 1 - 7 - 1 หลังจากที่เขาศึกหาวิธีแยกองค์ประกอบทางร่างกายและทางอารมณ์ได้แล้ว เซลดอนจึงนำตัวแปรเหล่านี้มาสัมพันธ์กันโดยตั้งข้อสังเกตว่า คนที่ได้รับคะแนน Ectomorphy สูง (1 - 1 - 7) มีแนวโน้มที่จะมีสภาพอารมณ์ตามลักษณะของ Cerebrotonia (1 - 1 - 7) ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้เริ่มเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง

เช่น คนอ้วนมักเป็นคนอารมณ์ดีและตามใจตนเอง ส่วนคนผอมมีแนวโน้มที่จะเป็นคนมีปัญญา และชอบอยู่อย่างวิเวก และคนที่มีการก่อสร้างคั่ง เช่น นักกีฬา มีแนวโน้มที่จะเป็นคนกล้าหาญ และรักอิสระ

แม้ว่าทฤษฎีการแบ่งบุคลิกภาพออกเป็นประเภท (Type) ทั้งเซของเชลคอนจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจ แต่ไม่สามารถช่วยให้เราทำความเข้าใจเรื่องของบุคลิกภาพได้ดีขึ้น เพราะทฤษฎีนี้จะใช้อธิบายได้เฉพาะบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้ จึงนับว่ายังอธิบายได้ไม่กว้างขวางเพียงพอ อีกทั้งทฤษฎีแบบแบ่งประเภทบุคลิกภาพมักจะมองข้ามความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงนับได้ว่าเป็นข้อบกพร่องที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง

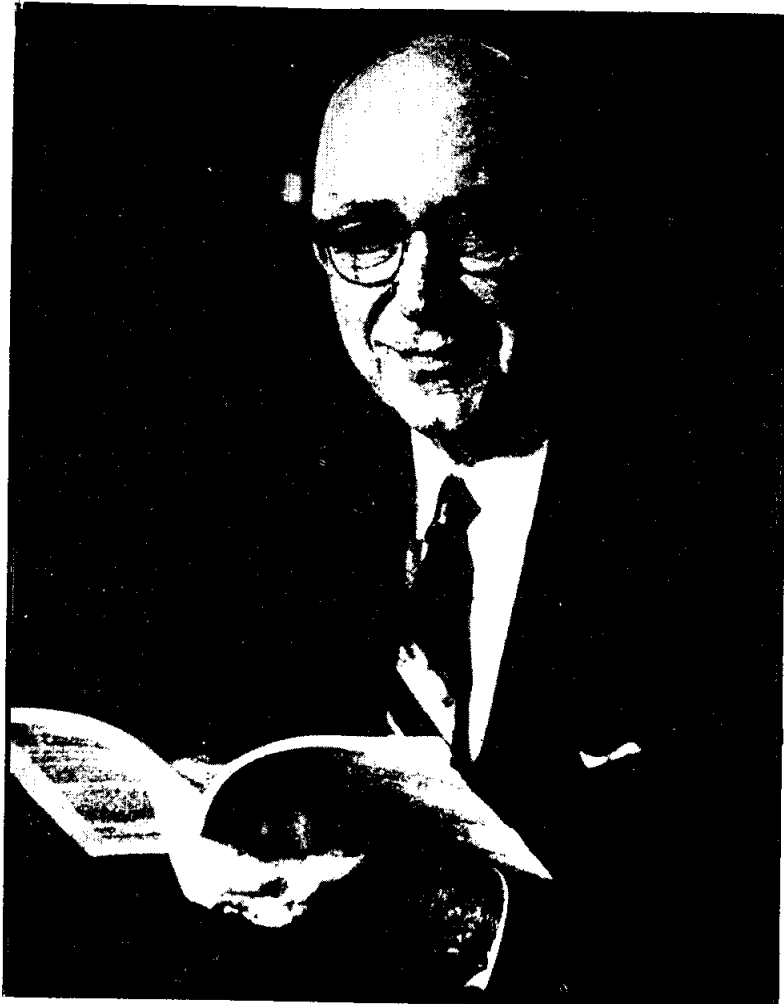
ทฤษฎีบุคลิกภาพชนิดแบ่งตามลักษณะ (Trait Theories of Personality)

เป็นทฤษฎีที่ตรงกันข้ามกับการแบ่งบุคลิกภาพออกตามประเภท แต่จะมองบุคคลในฐานะที่ประกอบด้วยมิติหลาย ๆ อย่างในเวลาพร้อม ๆ กัน ลักษณะ (Trait) ของแต่ละลักษณะ จะแสดงเพียงคุณภาพหรือคุณสมบัติ (Characteristic) ที่คนบางคนมีมากกว่าบุคคลอื่น ๆ ทั้งเช่นลักษณะความก้าวร้าว ลักษณะที่ชอบหึงพาคคนอื่น ลักษณะที่เห็นว่าคนมีปมค้อย เจื้อยชา และการมองโลกในแง่ร้าย เป็นต้น

นักจิตวิทยาบุคลิกภาพชื่อ การ์ดอน อัลพอร์ต (Gordon Allport) จำแนกลักษณะของบุคลิกภาพ (Personality Traits) ออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. Common Traits หมายถึงลักษณะของบุคลิกภาพที่มนุษย์ทุกคนจะต้องมี แต่อาจมีปริมาณมากหรือน้อยแตกต่างกันเท่านั้น
2. Individuale Traits หมายถึงลักษณะที่อาจพบได้ในคนกลุ่มน้อยเท่านั้น เช่น ลักษณะกามวิถถาร (Sadism) เป็นต้น

อัลพอร์ตกล่าวว่า ทุกคนจะมีองค์ประกอบของลักษณะ (Traits) ทั้งสองแบบที่ใดก็ตามมาในแบบที่ไม่เหมือนกับใคร (Unique) ทั้งนี้บุคคลคนหนึ่งอาจมีลักษณะก้าวร้าวสูง แต่มีการหึงพาคคนอื่นในระดับปานกลาง ในขณะที่บุคคลอีกคนหนึ่งไม่ค่อยก้าวร้าว แต่ชอบ

ภาพ ออลพอร์ต

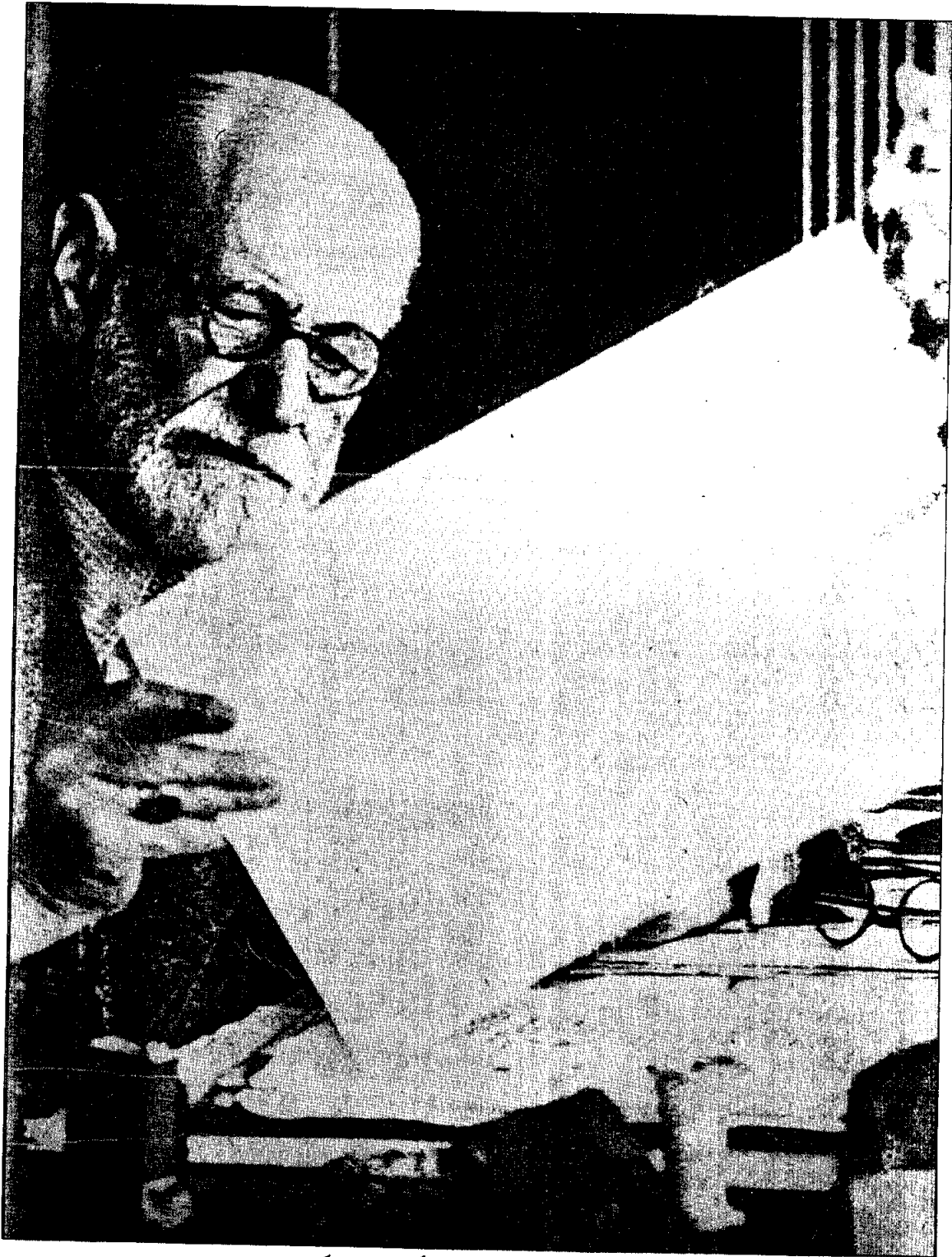
ทั้งพาอาศัยผู้อื่นในระดับสูง มนุษย์ทุกคนมีการผสมผสานลักษณะต่าง ๆ (Traits) ทางบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน นักทฤษฎีบางท่านก็ใช้ทฤษฎีการแบ่งบุคลิกภาพตามลักษณะ (Trait Theories) ไปสร้างในรูปของการแบ่งบุคลิกภาพด้วยการแยกประเภท (Type Theories) ดังเช่น เรอคอน เป็นต้น การมีกลุ่มของลักษณะ (Traits) หลาย ๆ อย่างปรากฏในตัวบุคคล ก็จะทำให้มองเห็นว่าคน ๆ นั้นมีบุคลิกภาพเป็นแบบใด ทฤษฎีการแบ่งบุคลิกภาพตามลักษณะ (Trait) นั้น ยังมีข้อบกพร่องตรงที่ไม่ได้ระบุถึงที่มาของลักษณะต่าง ๆ (Traits) ดังเช่น ของนักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงท่านอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้เราจะเลือกกล่าวถึงท่านแรกซึ่งได้รับชื่อเสียงมากมาย บุคคลผู้นั้นคือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)

ฟรอยด์กับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Freud and Psychoanalytic Theory)

ฟรอยด์คือผู้คิดค้นทฤษฎีบุคลิกภาพที่เด่นดังมากที่สุด และเป็นคนแรกที่เห็นความสำคัญของบทบาทแห่งพัฒนาการในวัยเด็กที่มีอิทธิพลต่อการเกิดของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพจะถูกวางรากฐานไว้จนเกือบสมบูรณ์แล้วในระยะเวลาที่เด็กกำลังจะถึงวัยเข้าโรงเรียน ระยะเวลาของช่วงชีวิตจึงเป็นแต่เพียงการพัฒนาเพิ่มเติมส่วนปลีกย่อย เพื่อให้เกิดเป็นโครงสร้างที่ครบถ้วนเท่านั้น

บุคคลทุกคนจะต้องประกอบด้วยพลังงานต่าง ๆ (Forces) ที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งทางอารมณ์ ซึ่งจะมีผลกระทบสำคัญต่อบุคลิกภาพและต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ฟรอยด์อธิบายว่า ปัญหาทางอารมณ์ส่วนใหญ่เกิดมาจากการขัดแย้ง (Conflict) ระหว่างจิตสำนึกของอัตตา (Conscious Self) กับความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดจากจิตไร้สำนึก (Unconscious Needs) อีกทั้งความปรารถนาและความไฝฝืนต่าง ๆ ดังนั้นทฤษฎีจิตวิเคราะห์ตามแนวความคิดของฟรอยด์ จึงเกี่ยวข้องกับพัฒนาการที่มีลักษณะเฉพาะแบบของแต่ละบุคคล และเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

เนื่องจากฟรอยด์อธิบายถึงพลังต่าง ๆ (Forces) ที่เป็นตัวชักใยมนุษย์ และไต่เน้นความสำคัญของข้อขัดแย้งต่าง ๆ (Conflicts) ที่เกิดมาจากแรงกระตุ้นแห่งสัญชาตญาณ (Instinctive Urges) และบทบาทต่าง ๆ ของสังคม ดังนั้นมนุษย์

ภาพ ชิกมันต์ ฟรอยด์

จึงถูกมองในฐานะชีวิตอินทรีย์ แต่ต้องมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไปเพราะได้มีการจัดเวลา ลักษณะต่าง ๆ ทางชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่เราได้รับมาแต่กำเนิดนั่นเอง

โครงสร้างของบุคลิกภาพ ประกอบด้วยการทำงานในลักษณะต่าง ๆ ของ องค์ประกอบ 3 อย่าง คือ Id, Ego และ Superego ทั้งสามแม้จะแตกต่างกันแต่จะมี ระบบการทำงานที่เป็นพลังทางจิตที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะขอแยกอธิบายเพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น คือ

1. Id คือ ส่วนที่เป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เป็นแรงกระตุ้นทางชีวิตที่คอยผลักดันให้เกิดแรงจูงใจต่าง ๆ เช่น เกิดความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ และความต้องการอื่น ๆ อีกมากมาย เราจะไม่สามารถระบุให้เห็นได้ว่า id คือส่วนตรงไหนของร่างกาย เพราะมันเป็นแค่เพียงแนวความคิด (Concept) ที่แสดงถึงส่วนที่เป็นการเรียกร้องต้องการ และส่วนที่เป็นแรงกระตุ้นผลักดันของเรา เด็กคือสภาวะของ id ที่มองเห็นการทำงานได้อย่างชัดเจน เพราะความต้องการทุก ๆ อย่างจะต้องได้รับการตอบสนองโดยทันทีทันใด ไม่สามารถจะรั้งรอได้ เด็กสามารถอยู่ด้วยโลกแห่งความฝันที่เต็มไปด้วยจินตนาการ และเป็นมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความต้องการอยากได้สิ่งต่าง ๆ จนกว่าจะได้รับ นั่นแหละเด็กจึงจะสามารถสงบลงได้

2. Ego คือ ส่วนที่ทำหน้าที่แสดงออกของบุคลิกภาพ ในจิตชั้นสัมปชัญญะ (Conscious) Ego จะคอยชี้แนวทาง และคอยควบคุมบุคลิกภาพ เพราะ Ego เป็นส่วนที่รู้จักความเป็นจริง ดังนั้นมันจึงเปรียบได้กับส่วนที่ควบคุมหลัก เหตุผล และส่วนที่มีการคิดอย่างเป็นระเบียบมีขั้นตอน คอยตรวจสอบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลกำลังกระทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่สามารถเป็นไปได้ และมีลักษณะตรงต่อความเป็นจริง (Realistic) ทั้งนี้มีใ้หมายคำว่า Ego จะคอยชักชวนห้ามมิให้ Id เกิดความอยากหรือความต้องการต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงแล้ว Ego เพียงแต่ช่วย Id ให้เกิดความยับยั้งเพื่อตรวจสอบว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ตามหลักแห่งข้อเท็จจริง

3. Superego ใ้แก่ส่วนที่เป็น ศีลธรรม และจรรยา ในบุคลิกภาพของมนุษย์ ซึ่งใ้แก่ สติ (Conscious) นั้นเอง ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมที่ถูกบิดามารดาอบรมสั่งสอนมาแต่เยาว์วัย Superego จะช่วยตัดสินใจว่าการกระทำสิ่งนี้คือสิ่งดีหรือเลว บุคคลที่ส่วนของ Superego ไม่ค่อยพัฒนามักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยล่วงรู้ถึงความต้องการของคนอื่น ๆ และสามารถประพฤติตนในทางที่ห้าลายกฎเกณฑ์ของสังคม ทั้งทางศีลธรรมและทางกฎหมาย โดยไม่รู้รู้สึกสะทสะท้านแต่อย่างใด

เพื่อเป็นการสรุปประมวลเรื่องทั้งหลายใหม่มองเห็นภาพจนใ้ง่ายขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า Id คือส่วนที่เป็นสัญชาตญาณ Ego คือส่วนที่ตรงต่อเป็นความจริง และ Superego คือส่วนที่เป็นอุดมคติ

บุคคลจำเป็นจะต้องมีสัดส่วนขององค์ประกอบทั้งสาม เพราะ

1. ถ้าปราศจาก Id เราจะกลายเป็นคนที่ไม่แจ่มใสไร้เรื่ง เป็นคนที่ไม่ค่อยน่าสนใจ แต่ถ้าบุคคลมีส่วนประกอบของ Id มากเกินไปจะกลายเป็นคนที่มีลักษณะแบบเด็ก และเป็นคนเพ้อฝัน

2. บุคคลจำเป็นจะต้องมี Ego ในสัดส่วนที่พอเหมาะเพื่อการเป็นคนใ้รู้จักความจริง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกใ้ได้อย่างประสบความสำเร็จ แต่ถ้ามีมากเกินไปจะกลายเป็นคนที่มีลักษณะไม่ยึดหยุ่นและถือตัวคนเป็นใหญ่

3. บุคคลจะต้องมี Superego ในสัดส่วนที่พอเหมาะเพื่อรู้จักเลือกเฟ้นว่าอะไรถูก อะไรผิด เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมใ้ได้อย่างปกติสุข แต่ถ้ามีส่วนนี้มากจนเกินไปจะมีผลใ้เป็นคนเคร่งครัดศีลธรรมและใ้ร้อน

ลำดับขั้นของพัฒนาการทางจิตใ้กับทางเพศ (Psychosexual Stages)

ตามความเชื่อของทฤษฎีจิตใ้วิเคราะห์ ประสบการณ์ต่าง ๆ ในวัยเด็กใ้มีความสำคัญอย่างมิ่งต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ การใ้บุคคลแต่ละคนมีบุคลิกภาพใ้แตกต่างกันใ้เพราะ

เรามีประสบการณ์ในวัยเด็กที่ไม่เหมือนกันนั่นเอง พัฒนาการของคนแต่ละคนจะต้องขึ้นอยู่กับ เหตุการณ์เฉพาะอย่างที่มีบุคคลนั้นได้ประสบมา ทั้งเรื่องดีหรือไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในวัยแรก ๆ ของชีวิต ภัยพิบัติเองจึงทำให้บุคคลต้องพยายามต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันโดยมีพื้นฐานต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากชีวิตในวัยเด็ก ดังตัวอย่างเช่น ในขณะที่ กำลังเผชิญหน้ากับอารมณ์เกรี้ยวกราดจากภรรยาสามีผู้ไม่ชอบมีเรื่องมีราวอาจแสดงพฤติกรรม ที่ก่อกวนที่ไม่เหมาะสมกับวัย คือแสดงอาการนอนลานประคุดลูกที่กลัวว่าแม่ของตนจะไม่รักและ หอคทิ้งตนไป

ฟรอยด์ อธิบายว่า เด็กทุกคนจะต้องผ่านพัฒนาการทางบุคลิกภาพ 5 ขั้น ซึ่งเขา เรียกพัฒนาการนี้ว่า Psychosexual Development ซึ่งได้แก่พัฒนาการขั้นปาก (Oral Stage) พัฒนาการขั้นทวารหนัก (Anal Stage) พัฒนาการขั้นเกี่ยวกับอวัยวะเพศ (Phallic Stage) พัฒนาการขั้นซ่อนเร้น (Latency Stage) และพัฒนาการขั้น อวัยวะสืบพันธุ์ (Genital Stage)

ระหว่างพัฒนาการในแต่ละขั้น จะเกิดความวิตกกังวล (Anxieties) ในแต่ละ แบบซึ่งเป็นผลมาจากข้อขัดแย้ง (Conflict) หรือข้อคับข้องใจ (Frustration) ที่เกิดขึ้น ถ้าความวิตกกังวลต่าง ๆ ในวัยเด็กถูกหาทางแก้ไขโดยวิธีที่ไม่เหมาะสมในรูปที่ทวีความรุนแรงขึ้น ก็จะมีผลทำให้บุคคลกลายเป็นคนที่มีปัญหาทางค่านิยมจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อมา ตัวอย่างเช่น เด็กที่ กระทบกระชวยแต่เรื่องกลัวว่าพ่อแม่จะไม่รักและหอคทิ้งถ้าตนไม่ยอมเชื่อฟังพ่อแม่ เด็กประเภทนี้ จะโตเป็นผู้ใหญ่ที่เฝ้าระมัดระวังตน เพราะกลัวว่าตนเองจะไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นอยู่ ตลอดเวลา ต่อจากนี้เราจะมาศึกษาขั้นพัฒนาการแต่ละขั้นอย่างใกล้ชิด เพื่อความเข้าใจปัญหาแต่ละอย่าง ที่เกิดขึ้นในช่วงแห่งพัฒนาการดังกล่าว จะมีผลอย่างไรต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพของบุคคล

1. พัฒนาการขั้นปาก (Oral Stage) เกิดในระยะแรกเกิดจนถึง 1 หรือ 2 ปีแรกของชีวิต ศูนย์กลางแห่งความสุขของเด็กทั้งหมดจะอยู่บริเวณปาก ฟรอยด์ อธิบายว่า ทารกอาจเกิดการชะงักงัน (Fixation) อยู่ในพัฒนาการขั้นปากได้ถ้าหากทารกได้รับการ ครอบครองทางปากในลักษณะที่ก่อให้เกิดความคับข้องใจมากเกินไป หรือได้รับความเพิกเพิน มากจนเกินไป ดังตัวอย่างเช่น มารดาที่มีลูกหลาย ๆ คน และมีภาระทางงานมาก อาจให้

ทารกหย่านมเร็วเกินไป และปล่อยให้ทารกต้องพบกับการตอบสนองที่ยังไม่พอใจ อันจะนำมาซึ่งปัญหา โดยทั่วไปพัฒนาการขั้นนี้อยู่ในวัยที่ทารกยังพึ่งพาตนเองไม่ได้เลย นอกจากแม่แต่ผู้เดียว ดังนั้นความคับข้องใจ (Frustration) จะก่อให้เกิดนิสัยที่ตองพึ่งพาผู้อื่น อยู่ตลอดเวลา โดยมีทัศนคติต่อตนเองว่า "เราเป็นคนอ่อนแอ ดังนั้นคนอื่นจะต้องทำในสิ่งต่าง ๆ แทนเรา" หรือ "เป็นหน้าที่ที่คนอื่น ๆ จะต้องคอยดูแลเอาใจใส่เราเพราะเราเป็นคนที่มีความสำคัญ" ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นในระยะพัฒนาการขั้นปากจะก่อให้เกิดนิสัยเกี่ยวกับทางปากหลายชนิด เช่น ชอบอมวัตถุต่าง ๆ ในปากเสมอ (ทั้งเช่น บุหรี่ คินสอ หมากฝรั่ง) ตะกตะกราม เสพสุราจนเลิกไม่ได้ นอกจากนี้ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นในระยะปลาย ๆ ของพัฒนาการขั้นปาก ซึ่งเป็นระยะที่ทารกเริ่มมีฟันขึ้นแล้ว อาจทำให้กลายเป็นคนแสดงความก้าวร้าวทางปาก เช่น ชอบทุบจากด้วยด้อยคำเหยหยันแค้นหรือดาดาง หรือชอบประทุษร้ายต่อผู้อื่นด้วยการใช้คำพูดนั่นเอง

2. พัฒนาการขั้นทวารหนัก (Anal Stage) เริ่มประมาณ 2 - 3 ปีแรก ของอายุ เป็นวัยที่กำลังฝึกเรื่องการขับถ่าย ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ ต่อมาด้วย ในระยะของการฝึกขับถ่ายนั้น เด็กจะมีโอกาสใช้อำนาจต่อต้านคำสั่งหรือความต้องการของพ่อแม่ได้สำเร็จเป็นครั้งแรก เพราะเด็กสามารถจะเลือกทำให้พ่อแม่พอใจหรือไม่พอใจก็ได้ เด็กที่มีความวิตกกังวลเพราะถูกเคี่ยวเข็ญบังคับเรื่องการขับถ่าย อาจกลายเป็นคนที่สะอากจนเกินคนขรรมคา และเจ้าระเบียบ และบางทีก็จะทนไม่ได้ถ้าคนอื่นไม่เป็นดังเช่นตน บุคคลประเภทนี้มักจะมีระเบียบให้กับทุก ๆ สิ่งในชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ออกคำสั่งให้คนอื่นทำตาม ไร้อำนาจบังคับ และตลอดจนตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเหมือนกับครั้งที่พ่อแม่ของตนเคยทำต่อตน ลักษณะต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในพัฒนาการช่วงนี้คือ ชอบเก็บสะสมรวบรวมสิ่งต่าง ๆ เป็นคนซีเหี้ยว ในทางตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่ปล่อยให้ละเลยไม่สนใจเรื่องการฝึกขับถ่าย จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ว่าตนสามารถทำอะไรได้ตามใจชอบ จึงเป็นปัจจัยให้เด็กมีพัฒนาการของชีวิตเป็นไปในทางที่ไม่ค่อยดี เช่น เป็นคนมีกง่าย ขาดระเบียบวินัย หรืออาจจะกลายเป็นคนชอบวางอำนาจข่มขู่ผู้อื่น

3. พัฒนาการขึ้นเกี่ยวกับอวัยวะเพศ (Phallic Stage) เริ่มประมาณ 4 - 5 ปี ความสนใจของเด็กจะอยู่ที่อวัยวะเพศ นั่นคือ เด็กจะเริ่มสนใจพ่อแม่ที่มีเพศตรงข้ามกับตน และแสดงความอิจฉาริษยาพ่อแม่ที่มีเพศเดียวกับตน ฟรอยด์ เรียกสภาวะเช่นนี้ว่า Oedipus Conflict ซึ่งนำเค้าโครงมาจากเทพนิยายของกรีกเกี่ยวกับอิดิพัส ผู้กระทำอนินทรียกรรม ด้วยการฆ่าพ่อของตนเองและแต่งงานกับแม่ของตนเพราะความที่ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้ให้กำเนิดตน ฟรอยด์กล่าวว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่เด็กจะแก้ไขข้อขัดแย้งเกี่ยวกับปมเพศ (Oedipus conflict) จะเป็นเครื่องส่งว่าคุณคนนั้นจะมีพัฒนาการทางจิตใจในลักษณะที่เป็นปกติ หรือเกิดความผิดปกติทางจิตใจขึ้นภายหลัง เด็กผู้ชายที่แก้ไขข้อขัดแย้งเกี่ยวกับปมเพศนี้ไม่ได้จะโตขึ้นพร้อมกับความรู้สึกหวาดกลัวพ่อ ซึ่งในสายตาของเด็กจะเห็นว่าเป็นคนที่น่าอิจฉาและน่าเกรงขามจะลงโทษตน เพราะการที่เด็กไปหลงรักแม่ในทางตรงกันข้าม เด็กที่สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งอันนี้ได้ จะกลายเป็นคนที่สามารถเรียนรู้การควบคุมความอิจฉาริษยา และมุ่งร้ายต่อพ่อได้ และเด็กจะยอมเลียนแบบพ่อในด้านความเป็นชาย และความเข้มแข็ง เด็กจะถ่ายเทพลังให้อยู่ในรูปของแรงจูงใจที่จะไปหาความสำเร็จในชีวิตของตน

ส่วนเด็กหญิงที่ผ่านพ้นข้อขัดแย้งเกี่ยวกับปมเพศในขั้นนี้ได้สำเร็จ ก็จะเลิกสนใจพ่อ แต่จะหันมาเลียนแบบเข้ากับแม่ และไปหาชายที่จะมาแทนที่พ่อของตนคือไปในอนาคต ข้อเสนอของฟรอยด์ข้อนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสุภากาสตรีเป็นจำนวนมาก เพราะการที่ฟรอยด์ไปเน้นว่า ผู้หญิงจะต้องมุ่งแสวงหาชายที่จะมาทดแทนอารมณ์ที่เกิดจากการผูกพันกับพ่อของตน อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรจะตระหนักข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งคือ ฟรอยด์ได้คิดทฤษฎีของเขาขึ้นมาเมื่อ 70 กว่าปีที่ผ่านมา ในยุโรปสมัยของวิกตอเรีย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วชีวิตของหญิงสาวจะต้องถูกห้อมล้อมด้วยผู้ชายจำนวนมากมาย้อยู่เสมอ

4. พัฒนาการขึ้นซ่อนเร้น (Latency Period) เริ่มประมาณอายุ 5 หรือ 6 ปี เป็นระยะที่เด็กถึงสิ้นสุดพัฒนาการขึ้นเกี่ยวกับอวัยวะเพศ ในระยะนี้เด็กจะถอนความสนใจจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องเพศจะถูกสับเปลี่ยนและแรงกระตุ้นทางเพศ (Sexual Urges) จะแฝงอยู่อย่างสงบในตัวเด็ก

5. พัฒนาการขั้นอวัยวะสืบพันธุ์ (Genital Stage) เริ่มประมาณอายุ 11 ปี จักว่าอยู่ในระยะแตกเนื้อหนุ่มสาว (Puberty) ความสนใจทางเพศจะถูกกระตุ้นขึ้นมาอีก โดยเด็กจะมีความสนใจอยู่ที่อวัยวะสืบพันธุ์ (Genital Organs) คืออวัยวะสืบพันธุ์ของเพศชายและหญิง ขั้นนี้เป็นระยะแห่งการมีเพศสัมพันธ์ พรอยด์ไม่ได้ให้คำอธิบายอะไรมากนักในช่วงนี้ เพราะเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่มักจะเป็นเรื่องของ การแก้ปัญหาตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ในระยะ Oral, Anal และ Phallic Stages ได้ไม่สำเร็จมากกว่า

นอกจากนี้ พรอยด์ ยังอธิบายเกี่ยวกับข้อขัดแย้ง (Conflicts) และ ปัญหาต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อการเกิดลักษณะต่าง ๆ (Traits) ในวัยผู้ใหญ่ต่อมา ซึ่งจะมองเห็น ทัศนคติในรูปของความวิตกกังวล หรือ Anxiety

ความวิตกกังวลกับกลไกป้องกันตนเอง (Anxiety and Defense Mechanism)

ความวิตกกังวล หรือ Anxiety หมายถึงการที่บุคคลเกิดสภาวะที่ไม่ค่อยสบายใจ เป็นอย่างมาก และยากที่จะขจัดความรู้สึกนี้ให้หมดสิ้นไป เพราะบุคคลไม่ทราบว่าอะไรคือสิ่งที่ เป็นต้นเหตุได้อย่างแน่ชัด ความวิตกกังวลนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับความกลัว (Fear) แต่เรา อาจไร้อากัฏหวั่น ๆ ไปแยกให้แตกต่างกันได้คือ ความกลัว (Fear) จะต้องมีส่วนที่ชัดเจน เราสามารถรู้ได้ แต่ความวิตกกังวล (Anxiety) เป็นสิ่งที่ค่อนข้างคลุมเคลือ ไม่สามารถ ระบุแหล่งหรือสาเหตุได้อย่างแน่นอนลงไป พรอยด์เชื่อว่าความวิตกกังวลเป็นสิ่งที่เกิดมาจาก ความกลัวในจิตระดับใต้สำนึก ว่าสัญชาตญาณต่าง ๆ (Instincts) ของบุคคลจะบังคับให้ คน ๆ นั้นแสดงพฤติกรรมบางอย่างอันจะนำมาซึ่งการถูกลงโทษ ถ้าแรงบีบบังคับจากความวิตกกังวล ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นจนสุดที่จะหาทางบรรเทา หรือหาทางแก้ปัญหานั้น ๆ ได้แล้ว Ego จะหันมา ใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เรียกว่า กลไกป้องกันตนเอง หรือเรียกว่า Defense Mechanisms ซึ่งจะมีลักษณะที่เด่นชัดสำคัญ 2 อย่าง คือ ประการแรกคือ เป็นการปฏิเสธ ทำให้เป็นเรื่อง ที่ไม่จริงหรือบิดเบือนข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏอยู่ ประการที่สอง เป็นการทำงานในระดับ จิตใต้สำนึก (Unconscious) ดังนั้นบุคคลจึงไม่มีโอกาสรู้ตัว

มนุษย์เรามีการป้องกันตนจากปัญหาต่าง ๆ มาตั้งแต่ในวัยเด็ก ในสภาวะที่เราต้องถูกเผชิญกับสิ่งที่เป็นการคุกคามจิตใจ สิ่งที่เป็นข้อขัดแย้ง หรือข้อคับข้องใจต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา แม้ในวัยผู้ใหญ่ก็ตาม ความเคยชินที่เราหาวิธีที่จะใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับความวิตกกังวล และข้อคับข้องใจจะกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ของพฤติกรรมที่เราเกิด ความเคยชิน และแอลงอยู่เรื่อยมาที่เราเรียกกันว่า บุคลิกภาพนั่นเอง ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจทฤษฎีบุคลิกภาพของ فروยด์ ได้ดีขึ้น เราควรจะหันมาพูดถึงการทำงานของกลไกป้องกันตนทางจิตกันอย่างกว้าง ๆ ดังนี้คือ

1. การเก็บกด (Repression) เป็นวิธีพื้นฐานที่สุดในการระงับการไขว่คว้าป้องกันตนด้วยการนำเรื่องที่เราไม่สามารถจะยอมรับได้ออกจากจิตส่วนสัมปชัญญะ หรือจิตสำนึก (Conscious) ตัวอย่างเช่น การเก็บกดความรู้สึกก้าวร้าวต่อมารดาไว้เสีย เพราะถ้าไม่เก็บกดไว้ ความคิดเช่นนั้นจะเข้ามารบกวนจิตใจอยู่ตลอดเวลา

2. การเปลี่ยนที่ (Displacement) หมายถึง การโยกย้ายความต้องการจากวัตถุที่สามารถสนองความต้องการของเราจากสิ่งหนึ่งไปสู่วัตถุอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เราไม่สามารถจะใคร่รับสิ่งที่เราอยากจะได้ เราจึงต้องยอมรับว่าอาจหาสิ่งอื่นมาทดแทนอันเดิมได้โดยทั่วไปแล้วบุคคลมักจะไม่พึงพอใจสิ่งทีหามาแทนใหม่ดังเช่นกับวัตถุอันแรก จึงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแสวงหาสิ่งที่มีความสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปตามอำนาจของแรงจูงใจ

3. การทำให้ดีขึ้น (Sublimation) มีความคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนที่ (Displacement) แต่มีลักษณะพิเศษตรงที่บุคคลจะพยายามหาเป้าหมายทดแทน (Sublimate Goal) ในที่นี้จะขอใช้ความหมายในประเด็นที่เป็นการแสวงหาจุดหมายในทางที่สังคมให้การยอมรับ เช่น เลือกการทำหน้าที่เช่นเชอร์ภาพยนตร์ เพราะจะได้ดูภาพยนตร์ไปโดยไม่ต้องเกิดความละอายใจ

4. กระบวนการหาเหตุผล (Rationalization) เป็นกลไกป้องกันตนทางจิตที่ธรรมดาที่สุดอย่างหนึ่ง ด้วยวิธีหาเหตุผลมาพยายามหักล้างความฉิบหายหรือความไม่สมหวังต่าง ๆ ของบุคคล ด้วยการอ้างเอาเหตุผลที่ดีในสายตาของเรา (Good Reasons)

เข้ามาทดแทน เหตุผลที่ปรากฏตามความเป็นจริง (True Reasons) ดังตัวอย่างเช่น นักศึกษาที่ทุจริตในการสอบไล่จะหาเหตุผลเข้าข้างตนเองว่า คนอื่น ๆ ก็ทำกันทั้งนั้น หรือ การที่เราไม่ได้รับเชิญไปร่วมงานเลี้ยงอาจจะยกเอาเหตุผลมาอ้างกับตนเองว่า ถึงแม้จะ ได้รับเชิญเราก็จะไม่ไป โดยทั่วไปบุคคลทุก ๆ คนพร้อมอยู่เสมอที่จะไขกลไกป้องกันตนเอง ในลักษณะนี้ เมื่อต้องประสบกับความล้มเหลวในสิ่งต่าง ๆ ด้วยการอ้างว่า ที่จริงเราก็ไม่ได้ อยากรจะกระทำสิ่งนั้นอยู่แล้ว

5. กระบวนการใช้สติปัญญา (Intellectualization) เป็นวิธีหนึ่งที่เราใช้ขจัดความวิตกกังวลด้วยการแยกแยะวิเคราะห์อารมณ์นั้นอย่างมีเหตุผล และประมวลเข้าเป็นข้อคิดหรือทฤษฎี ขณะที่เรากำลังใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาคำต่าง ๆ นั้น อารมณ์ที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ ก็จะถูกขจัดออกไปด้วย

6. การโยนความผิด (Projection) หมายถึง การเอาความรู้สึกของคนเองไปใส่ให้กับบุคคลอื่นแทน ดังตัวอย่างเช่น บางวันเราก็รู้สึกเป็นปกติ แต่ถูกเพื่อนทักทายว่าทำไมจึงดูหน้าไม่ค่อยสบายนัก ซึ่งแสดงว่าคนที่พูดเช่นนั้นแหละ คือคนที่ไม่ค่อยจะสบายใจ โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว คนมักจะไม่ยอมรับว่าคนมีลักษณะอะไรที่ไม่อยู่ในตัว เป็นกันวานิสัยบางอย่างดังเช่น ขี้เหนียว เห็นแก่ได้ ก้อรึ้น กักขะหยาบคาย ดังนั้นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ตนเองสบายใจก็คือ การโยนความไม่ดีเหล่านั้นไปให้ผู้อื่นเสีย

7. การก่อรูปปฏิกิริยา (Reaction Formation) เป็นวิธีการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับสิ่งที่ตนอยากจะกระทำ แต่ไม่สามารถจะทำได้เพราะจะบังเกิดความขัดแย้ง (Anxiety) ขึ้น อาทิเช่น คนที่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างรุนแรง อาจหันไปศึกษาค้นธรรมะ หรือคนที่มีสันดานเป็นกาวร้ายๆ คุจอินซทาล อาจอยู่ในรูปของคนสงบเสงี่ยมวางเฉย การใช้กลไกป้องกันตนทางจิตแบบนี้แสดงให้เห็นถึงวิธีการซ่อนเร้นแอบแฝง แสดงปฏิเสธ หรือคัดค้านแรงกระตุ้นต่าง ๆ (Impulses) ที่ไม่น่ายอมรับ หรือเป็นเรื่องที่เมื่อนำมาคิดก็จะก่อให้เกิดความวิตกกังวลอย่างมากมาย

สรุปแล้วทฤษฎีของฟรอยด์สอนให้เราเห็นว่า พัฒนาการทางบุคลิกภาพที่สมบูรณ์นั้น เป็นกระบวนการที่เกิดไต่ยากยิ่งจนแทบจะเป็นสิ่งเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าจะมีการทดสอบบุคลิกภาพ ความแนวความเชื่อของฟรอยด์แล้ว ก็คงจะไม่มีใครสามารถหาคะแนนได้อย่างสมบูรณ์แน่นอน

นักทฤษฎีที่ดำเนินตามแนวจิตวิเคราะห์ (The **Psychoanalytic** Followers)

แม้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์จะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์หรือถูกคัดค้านจากผู้ทรงคุณวุฒิมากมาย แต่ก็ยังมีนักจิตวิทยาเป็นจำนวนมากที่ยอมรับแนวความคิดของเขา จนถึงกับตั้งสมาคมจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Society) ขึ้นในปี 1902 ซึ่งจัดดำเนินการก่อตั้งโดย อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) และแพทย์ชาวเวียนนา อีกสองสามคน ในปี 1907 คาล จุง จิตแพทย์ชาวสวิสจากเมืองซูริก ก็เข้าร่วมมือกับสมาคมแห่งนี้ ระยะเวลาแรก ๆ ทุกอย่างก็ดำเนินไปตามแนวทางเดียว แต่ภายหลังก็ออกมาเกิดความขัดแย้งทางความคิดขึ้น จุง และ แอดเลอร์ จึงแยกตัวออกไปตั้งทฤษฎีบุคลิกภาพตามแนวความคิดเห็นของตน ดังนั้น เราจะลองหันมาศึกษาแนวความคิดของท่านเหล่านี้ดู

ทฤษฎีจิตวิทยาการวิเคราะห์ของจุง (Carl Jung's Analytical Psychology)

คาล จุง เป็นคนที่สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับเพนินยาปริมปรา เรื่องราวจากพงศาวดารต่าง ๆ ความสนใจต่อสิ่งเหล่านี้ประกอบกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากฟรอยด์ ถูกนำมาผสมผสานกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ จิตวิทยาการวิเคราะห์ของจุง มิได้มีการอธิบายพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์ ไว้อย่างสมบูรณ์ทุกชั้นตอน และบางครั้งจุงจะใช้คำศัพท์ตามแนวทางของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ แต่จะมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป จุงได้แบ่งลักษณะของคนออกเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะเก็บตัวและลักษณะแสดงตัว

ลักษณะของคนทั้งสองประเภทดังกล่าวจะไม่มีแบบใดคือหรือเลวแต่อย่างใด เพราะลักษณะเหล่านั้นเป็นเพียงเครื่องหมายที่บ่งถึงความแตกต่างกันทางทัศนคติ บุคคลทั้งสองแบบ อาจเป็นคนที่น่าสนใจ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่คนแต่ละชนิดมักจะได้เลือกเรื่องสุกสุบในแนวทางที่แตกต่างกัน และจุงเองก็มิได้ระบุดังไปว่าคนเราจะต้องประกอบด้วยลักษณะเพียงอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ในบุคคลคนเดียวกันนี้อาจจะมีทั้งลักษณะแสดงตัวและลักษณะเก็บตัวผสมผสานกันก็ได้

จุงมีความเชื่อว่า คนที่มีบุคลิกภาวะและบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ จะต้องประกอบไปด้วยสัดส่วนที่เหมาะสมกันในด้านต่าง ๆ คือ

Carl Jung

Jung applied the psychological insights gained from Freud to the material that fascinated him when he was young—myths, fables, and ancient legends. These interests then flavored his interpretation of human nature. Once considered Freud's "Crown Prince," Jung became a dissident renegade whose views struck a more responsive chord "among speculative philosophers, poets, and

ภาพ คาร์ล จุง

1. ความสมดุลระหว่างพลังต่าง ๆ ในจิตสำนึก (Conscious) และ จิตใต้สำนึก (Unconscious)
2. ความสมดุลแห่งมิติของบุคลิกภาพในด้านความเป็นชาย (Masculine) และความเป็นหญิง (Feminine)
3. ความสมดุลระหว่างลักษณะแบบเก็บตัว (Introversion) และ ลักษณะแบบแสดงตัว (Extraversion)

ดังนั้น ความผิดปกติทางบุคลิกภาพจึงเป็นผลมาจากความขาดสมดุลของ สักส่วนต่าง ๆ หรืออาจเกิดความผิดปกติเกี่ยวกับพลังต่าง ๆ (Forces) ในจิตใต้สำนึก ส่วนรวบรวมสะสม หรือ Collective Unconscious ก็ได้

จงอธิบายว่า บุคลิกภาพคือความสมดุลของพลังงานจากจิตสำนึก (Conscious) กับจิตใต้สำนึก (Unconscious) ความหมายของจิตไร้สำนึก ตามทัศนะของ Jung นั้นต่างไป จากฟรอยด์ เพราะ Jung แยกจิตไร้สำนึกออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. จิตใต้สำนึกส่วนบุคคล (Personal Unconscious) เป็นส่วนที่ ประกอบไปด้วยเรื่องต่าง ๆ ที่ถูกเก็บกักหรือมีการลืมเลือนไปแล้ว
2. จิตใต้สำนึกส่วนรวบรวมสะสม (Collective Unconscious) หมายถึง จิตของมนุษย์ส่วนที่เก็บรวบรวมสิ่งที่เป็นแบบอย่างดั้งเดิมที่เรียกว่า Archetype เช่น มโนภาพ ต่าง ๆ (Images) หรือสิ่งที่เป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ของสัญชาตญาณ ของเผ่าพันธุ์แห่ง บรรพบุรุษที่ได้รับถ่ายทอดมา มนุษย์ทุกคนจะต้องมีจิตใต้สำนึกส่วนรวบรวมสะสมที่ถูกส่งผ่านมา ตามเผ่าพันธุ์หรือชนชาติ ดังตัวอย่างเช่น ประสบการณ์ต่าง ๆ ในฐานะมนุษยชาติ ดังเช่น ความเป็นมารดา พิภพ สงคราม ชนรรมชาติ และอื่น ๆ เป็นต้น

Jung ได้คิดศัพท์เพื่อใช้อธิบายบุคลิกภาพในแนวของการแสดงตัว (Extravert) และการเก็บตัว (Introvert) คือ

1. ลักษณะแบบแสดงตัว (Extraversion) หมายถึง บุคคลที่มีความสนใจ ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกต่อผู้อื่น หรือสิ่งของวัตถุต่าง ๆ

2. ลักษณะแบบเก็บตัว (Introversion) หมายถึง บุคคลที่มีความสนใจที่หันเข้าหาแนวความคิดต่าง ๆ ภายในของตนเอง จึงหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของอารมณ์ และความคิดต่าง ๆ

ทฤษฎีจิตวิทยาอัตบุคคลของอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler's Individual Psychology)

เป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากฟรอยด์และจุงค์ ตรงที่แอดเลอร์กล่าวเน้นว่า ถ้าเราอยากจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของแรงจูงใจ และเรื่องของบุคลิกภาพ เราจะต้องหันไปศึกษาแรงกระตุ้นทางสังคม (Social Urges) ที่ผลักดันเราอยู่ เขาได้ตั้งทฤษฎีขึ้นในนามของ จิตวิทยาอัตบุคคล หรือ Individual Psychology ที่มุ่งความสนใจไปยังความรู้สึกเกี่ยวกับปมค้อย (Inferiority) ชีวิตของแอดเลอร์เองก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคนานับประการเป็นต้นว่า ป่วยเป็นโรคกระดูกอ่อนและเดินไม่ได้จนถึงอายุ 4 ขวบ ต่อมาป่วยเป็นโรคปอดควม และพบกับอุบัติเหตุอื่น ๆ อีกหลายครั้งติดต่อกันมา ประสบการณ์ที่ผ่านมานั้นทำให้เขาเกิดความคิดว่า มนุษย์เรายืนหยัดอยู่ได้เพราะอาศัยปัญญา ซึ่งจะเป็นหนทางที่มนุษย์สามารถจะเอาชนะความรู้สึกว่าตนมีปมค้อย

"การต่อสู้" (Striving) จึงเป็นคำที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในทฤษฎีของแอดเลอร์ เขากล่าวว่า ความรู้สึกมีมั่นคง (Security) เกิดจากการที่บุคคลไม่ยอมแพ้ต่อความรู้สึกว่าตัวมีปมค้อย จึงพยายามไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในชีวิตที่ตั้งไว้ เมื่อใดที่บุคคลได้วางเป้าหมายไว้แน่นอนแล้ว เมื่อนั้นพันธุกรรมที่ได้รับถ่ายทอดมา ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต อีกทั้งสิ่งแวดล้อม จะผสมผสานกันเข้าไปในลักษณะที่กลายเป็นแบบแผนแห่งชีวิต (Life Style) เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จ "จุดหมายแห่งชีวิต" (Life Goals) และ "แบบแผนแห่งชีวิต" (Life Styles) จะเกิดขึ้นในระยะต้น ๆ และจะกลายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแนวทางของบุคลิกภาพ ความสัมฤทธิ์ผลของมนุษย์จะมีคุณค่าเกิดมาจากการปะทะสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคม (Social Interaction) ดังนั้น กลุ่มของสังคมจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ของชีวิตมนุษย์ ตามทัศนะของแอดเลอร์นั้น เห็นว่ามนุษย์คือสัตว์สังคม (Social Being)

Alfred Adler, a student of Freud and the founder of a new school of psychology. (United Press International)

ภาพ อัลเฟรด แอดเลอร์

มากกว่าจะเป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่สามารถสืบพันธุ์ต่อไปได้ มนุษย์ทั้งหลายมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินไปสู่เป้าหมายแห่งชีวิตตามที่คนตั้งไว้เพื่อความเป็นอิสระจากความรู้สึกว่า "คนมีปมค้อย"

ทฤษฎีเอกลักษณ์ของอีริก อีริกสัน (Identity and Erik Erikson)

ตั้งแต่ปี 1930 จนถึง 1950 มีนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เป็นจำนวนมากที่เสนอผลงานชิ้นสำคัญ ๆ ออกมา บุคคลเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในฐานะสาวกของฟรอยด์ยุคใหม่ หรือเรียกว่า Neo - Freudian มุ่งทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ นับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงโตเป็นผู้ใหญ่ นักทฤษฎีแต่ละคนจะนำทฤษฎีของฟรอยด์มาอธิบายเสียใหม่ตามทัศนะของตน ส่วนที่ไคร้รับการโต้แย้งกันมากที่สุดแก่ การอธิบายเรื่องพลังสัญชาตญาณ (Instinctual Energy) และเรื่องเกี่ยวกับเพศในวัยเด็ก นักทฤษฎีเหล่านั้นเห็นพ้องว่าแรงจูงใจต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อน ดังเช่นความเห็นของสาวกฟรอยด์ยุคใหม่ คือ อีริก อีริกสัน วิจารณ์ว่า "ทฤษฎีของฟรอยด์เป็นเพียงการเริ่มต้น เราจะสามารถเข้าใจถึงพัฒนาการทางบุคลิกภาพได้ก็ ต่อเมื่อเราหันมาเน้นความสำคัญของอิทธิพลจากสังคม"

ทฤษฎีของอีริกสันจะเน้นเรื่องวิกฤตการณ์ด้านจิตใจและสังคม (Psychosocial Crisis) ที่บุคคลทุกคนจะต้องพบ เขายอมรับแนวความคิดของฟรอยด์เรื่อง Ego แต่มีความเห็นที่แตกต่างออกไปเกี่ยวกับเรื่องของ Id และ Superego บุคลิกภาพของมนุษย์จะต้องมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ดังนั้นพัฒนาการจึงมิได้หยุดหรือสิ้นสุดลงเพียงระยะวัยรุ่น (Puberty) ดังเช่นที่ฟรอยด์ได้อธิบายไว้ มนุษย์ทุกคนจะต้องผ่านพัฒนาการ 8 ขั้น และในแต่ละขั้นนั้นบุคคลจะต้องเผชิญกับปัญหาหรือความยุ่งยากในการที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางวัฒนธรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ (Identity) อีริกสันอธิบายไว้ว่า ความขัดแย้งที่มีความสำคัญที่สุดเพียงอันเดียวของบุคคลที่จะต้องเผชิญในชีวิตคือ วิกฤตการณ์เกี่ยวกับเอกลักษณ์ (Identity Crisis) เมื่อเข้าถึงระยะวัยรุ่นบุคคลจะต้องพยายามรวบรวมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เคยผ่านมาในชีวิตเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ (Sense of Identity) บุคคลจะต้องทริกรองคว้า เขาต้องการอะไรบางอย่างในชีวิต เขาเชื่อถืออะไรบางอย่าง และเขาคือใคร เป็นต้น

6. ลักษณะความเป็นผู้นำ (Leadership Polarization) บุคคลจะต้องเรียนรู้ลักษณะของทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละโอกาสไป

7. มีอุดมการณ์ (Ideological Polarization) หมายถึงการที่บุคคลจะต้องแสวงหาค่านิยมและปรัชญาแห่งชีวิตที่ตนจะดำเนินรอยตาม บุคคลยังมีหน้าที่ต้องไปหาสังขจรธรรมทั้งในศาสนา ปรัชญา และสังคม เพื่อเป็นกรอบหรือหลักยึดแห่งชีวิต

บุคคลที่ประสบความล้มเหลวในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ จะเกิดความสับสนในการแสวงหาบทบาทที่เรียกว่า Role Confusion หรือ Alienation อันมีผลทำให้กลายเป็นคนที่ขาดความไว้วางใจผู้อื่น เห็นแก่ตัว ไม่พยายามทำความเข้าใจสิ่งแวคล้อม กลายเป็นคนก้าวร้าว หันมาใช้อำนาจและแสวงหาความพึงพอใจในทุกสิ่งที่ตนต้องการโดยทันที ในแก๊งวัยรุ่นที่ประสบปัญหาเช่นนี้ จะต้องพบทุกขุทรมานอยู่กับความรู้สึกว่าตนมีปมค้อย กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย สังคมเต็มไปด้วยคนที่ไร้ความเป็นกันเอง ปราศจากความเมตตากรุณา และจะเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้บุคคลเหล่านั้นแสวงหาปฏิกริยาต่อต้านสังคมเพื่อเพิ่มความสำคัญให้กับตนเอง ในขณะที่บุคคลบางคนหันมาใช้ทางแก้มือเท้าค้อยกับตนเองทางจิต เช่น ขอบหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง หรือมีการกระทำที่เป็นไปในลักษณะทำลาย หรือกลายเป็นคนที่ชอบแสดงพฤติกรรมเสียอย่างบ้าบิ่น หรือบางคนก็จะพยายามมุ่งแสวงหาเอกลักษณ์ของคนต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกว่าจะบรรลุผลสำเร็จในการสร้างภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับตนเอง

ทฤษฎีบุคลิกภาพว่าด้วยความเป็นมนุษย์ (Humanistic Theories of Personality)

ความเชื่อเบื้องต้นของนักทฤษฎีกลุ่มนี้คือ มนุษย์ทุกคนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ นับตั้งแต่ ค่านิยม เกียรติศักดิ์ และคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน นักทฤษฎีกลุ่มนี้ บางครั้งอาจเป็นที่รู้จักกันในนามของนักทฤษฎีเกี่ยวกับอัตตา (Self Theorist) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Self - actualization Theorists เพราะต่างก็แสดงทัศนะที่สอดคล้องกันว่า "การเข้าใจชีวิตหมายถึงการเข้าใจประสบการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลแต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์หรือปัญหาที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ ตลอดจนจะต้องศึกษาสภาวะของจิตสำนึก

การมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับเอกลักษณ์ เป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายด้าน เช่น

1. มีการพัฒนาความรู้สึกภายในที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน (Sameness) และต่อเนื่องกัน (Continuity) ที่สอดคล้องกับภาพพจน์ที่ผู้อื่นมีต่อคุณคนนั้น
2. มีความเชื่อว่างานที่ตนทำจะต้องประสบผลสำเร็จ และมีวิถีชีวิตส่วนตนตามแนวทางที่สังคมยอมรับ
3. มีความรู้สึกว่าคุณมีบุคลิกภาพที่มีความเป็นเอกลักษณ์ (Unique) และพยายามชวนชวนหาทักษะทางสังคมต่าง ๆ (Social Skills) ที่จะประโยชน์ออกไปในอนาคต

อีวิกสันเชื่อว่า การพัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับอัตตา (Self) บุคคลจะต้องแก้ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น 7 ประการ เป็นผลสำเร็จ ดังนี้คือ

1. การรับรู้เกี่ยวกับกาลเวลา (Time perspective) หมายความว่า การที่บุคคลมีพัฒนาการทางทัศนคติต่อเวลาตามความเป็นจริง รู้จักควบคุมตนเองในด้านการรอกหนรอกคอยเพื่อบรรลุเป้าหมายระยะยาวตามที่ไต่ตั้งไว้ แทนการคืนรนไปหาสิ่งที่ต้องการในปัจจุบันทันที และจะต้องรู้จักลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบันแทนการรีรอฉัวันประกันพ่วง
2. มีความคงที่ของอัตตา (Self - Certainty) นั่นคือบุคคลจะต้องขจัดความสับสนเกี่ยวกับภาพพจน์ของอัตตาของตนกับของผู้อื่นที่มีต่อตน
3. การทดลองบทบาท (Role Experimentation) หมายถึงการที่บุคคลจะต้องลองสวมบทบาทที่แตกต่างกัน เพื่อแสวงหาบทบาทอื่นที่ตนเองพึงพอใจ ความล้มเหลวในการแสวงหาบทบาทจะนำมาซึ่งความรู้สึกในแง่ไม่ดีเกี่ยวกับเอกลักษณ์ (Negative Identity) อาทิเช่น เกิดความรู้สึกชิงชังในตนเอง
4. มั่นใจในความสัมฤทธิ์ผล (Anticipation of Achievement) คือการที่บุคคลมีความเชื่อมั่นว่าตนจะต้องประสบความสำเร็จวิญก้าวหน้าในอาชีพการงาน
5. เอกลักษณ์เกี่ยวกับเพศ (Sexual Identity) นั่นคือการที่บุคคลเกิดความพึงพอใจกับสภาวะความเป็นหญิงหรือชายตามที่ตนได้รับมาแต่กำเนิด และสามารถจะติดต่อกับเกี่ยวข้องกับเพศตรงข้ามได้อย่างไม่รู้สึกอ้าปากใจ

(Consciousness) ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตของบุคคลผู้นั้น ต่อไปนี้เราจะลองศึกษาแนวความคิดต่าง ๆ ของนักจิตวิทยาทั้งจะกล่าวต่อไป

ทฤษฎีอัตตาของคาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger's Self Theory)

ทฤษฎีของคาร์ล ให้ความสนใจเรื่อง Phenomenal Self ซึ่งหมายถึงความถึงภาพพจน์ที่บุคคลมีต่อตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นภาพพจน์ที่ตรงต่อความเป็นจริง หรือไม่ตรงต่อข้อเท็จจริงตามที่ยูอื่นเห็นบุคคลนั้นก็ได้นับตั้งแต่วัยทารก มนุษย์จะต้องเรียนรู้ความต้องการที่จะเป็นที่รักของคนอื่น และเราจะพยายามกระทำคนให้เป็นคนดี เพื่อให้คนอื่นรักเราด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมตามที่คนอื่นต้องการ เพื่อให้เขาเกิดความพึงพอใจในตัวเรานั้นเอง และในเวลาเดียวกันเราก็เกิดความพอใจที่ได้แสดงพฤติกรรมเช่นนั้นด้วย

บุคคลจะมีการปรับตัวได้ดี มีลักษณะความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ ถ้าบุคคลนั้นไม่มีปัญหาต่าง ๆ เช่น ไม่เป็นที่ยอมรับของคนอื่น มองตัวเองว่าเป็นคนต่ำต้อย มีความวิตกกังวล หรือมีข้อขัดแย้งที่ยังหาทางขจัดไม่ได้ ถ้าบุคคลมีพัฒนาการอัตตาในลักษณะที่ชัดเจนและปรับตัวได้ก็ตามสถานการณ์แวดล้อม บุคคลนั้นก็ก้าวไปสู่การมี self - actualization ซึ่งหมายถึงการบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างเต็มความสามารถในทุก ๆ ด้าน บุคคลที่ประสบปัญหาหรือเกิดช่องว่างระหว่าง "อัตตา" (Self) กับ "อุดมการณ์" (Ideal) ของตน จะมีพัฒนาการที่ชะงักงัน และการได้รับประสบการณ์ใหม่จะกลายเป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว

โรเจอร์อธิบายว่า สาเหตุของความผิดปกติเกิดมาจาก การที่บุคคลไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง แต่ต้องประพฤติตามความคาดหวังของผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่วัยเด็กเป็นต้นมา บุคคลจะต้องถูกสั่งสอนอบรมให้รู้จักกับประสบการณ์ต่าง ๆ และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เราจะต้องลอกเลียนแบบให้เกิดขึ้นในภาพพจน์ (Self Image) ของตัวเรา ขณะที่บุคคลกำลังอยู่ในช่วงแห่งการพัฒนาบุคลิกภาพ เราจะต้องเผชิญกับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างอัตตาในอุดมคติ (Ideal Self) กับสภาวะแห่งความเป็นจริง (Reality) ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับภาพพจน์อันนั้น ตัวอย่างเช่น เราถูกสอนให้รู้จักเชื่อเพื่อเชื่อ แต่ในขณะที่เรา

รู้สึกอยากเป็นเจ้าของของต่าง ๆ เมื่อใดที่บุคคลต้องประสบกับความวิปริต หรือความล้มเหลวในชีวิต จะมีผลทำให้โครงสร้างของอัตตาแยกออกจากกันทันที โรเจอร์ได้ค้นคิดวิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยประสานอัตตาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ทฤษฎีการบำบัดรักษาทางจิตที่เรียกว่า Client - centered Therapy

ทฤษฎีการแสวงหาอัตตาของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow's Theory of Self Actualization)

มาสโลว์มีความเชื่อเบื้องต้นว่า โภคกำเนิดแล้วมนุษย์ทุกคนไปหาความดีและสามารถที่จะไขปัญหาของตนแก้ไขปัญหาก็ที่ประสบอยู่ได้ มนุษย์เริ่มตนจากธรรมชาติที่เต็มไปด้วยความต้องการต่าง ๆ ความสามารถ และความเฉลียวฉลาดที่รู้จักแสวงหาสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง ปัญหาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงอันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทัศนคติต่าง ๆ ความบีบคั้นทางสังคม อุมติเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดมาก่อน อุปนิสัย และสิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย

มนุษย์จะต้องค้นหาแสวงหาสิ่งที่เป็นความพึงพอใจ เพื่อตอบสนองส่วนที่เป็นความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร น้ำ ความรัก ความมั่นคงปลอดภัย ให้พอเพียงเสียก่อนแล้วจึงสามารถแสวงหาอัตตาที่สมบูรณ์ของตนเองได้ (Self - actualization) เด็กจะมีพื้นฐานไปสู่การมีสิ่งที่ดีในชีวิตได้ จะต้องเป็นเด็กที่ได้รับการยอมรับ และการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ๆ ตัวเด็กเสียก่อน มิฉะนั้นเขาจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่กระหายใคร่จะได้รับการตอบสนองทางสรีระอยู่ตลอดเวลา และจะกลายเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจะพัฒนาชีวิตของตนให้ผ่านไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้ เช่น การพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับความรัก การมีศรัทธาในตนเอง และแสวงหาความเป็นจริงของอัตตา ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ได้รับการตอบสนองในส่วนที่เป็นพื้นฐานได้อย่างเพียงพอแล้ว บุคคลนั้นก็จะมีพัฒนาการที่สม่ำเสมอถึงแม้บางคนจะเป็นไปอย่างเข้มข้น แต่ทว่าจะมุ่งไปในทิศทางที่จะแสวงหาความดีเลิศให้กับอัตตาของตนเอง

การแสวงหาอัตตาที่สมบูรณ์ตามทัศนะของมาสโลว์ จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

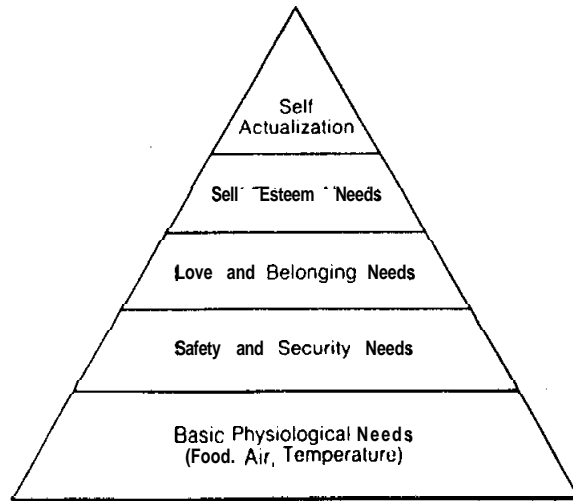
Abraham Maslow.
Unlike many other personality theorists, Maslow did not dwell on disorders of personality. Most of the other theorists discussed in this chapter were therapists and were concerned with what causes people to have psychological problems. Maslow was concerned with what causes people to be happy and self-actualizing.

ภาพ มาสโลว์

Fig. 1-1 Maslow's pyramid of human needs. The needs at the lower levels must be satisfied before one can be concerned with satisfying needs at the higher levels.

ภาพ แสดงความต้องการต่างๆของมนุษย์ตามแนวทฤษฎีของมาสโลว์

1. สนใจปัญหาที่นอกเหนือไปจากเรื่องของตนเอง
2. มีความคิดสร้างสรรค์
3. มีการรับรู้ที่ถูกต้องความเป็นจริง และรู้จักสืบเสาะเบื้องหลังของเรื่องราวต่าง ๆ ได้
4. สามารถสนุกสนานกับสิ่งต่าง ๆ ได้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ประสมการณฺ์ทุก ๆ อย่าง จะทำให้บุคคลนั้นแจ่มใสได้อยู่ตลอดเวลา
5. มีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างสนิทสนม มีความรักและความเมตตาต่อผู้อื่น
6. ชอบความสงบ
7. มีความมั่นคงต่อความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตน
8. ไม่เป็นคนวางท่ากริการาย มีความเป็นมิตร ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
9. มีหลักศีลธรรมประจำใจ และออกส้นต่อบุคคลที่ไร้ศีลธรรมได้
10. มีอารมณ์ขัน แต่เป็นสาระที่อยู่ในขอบเขตที่ดี
11. ยินยอมอยู่บนรากฐานความคิดเห็นของตนโดยไม่ต้องคล้อยตามผู้อื่น
12. ไม่รวมอยู่กับฝ่ายผิด
13. สามารถรับประสบการณ์ที่เหนือระดับบุคคลธรรมดา ที่ม้ค่ากับประสบการณ์ลึกซึ้งซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยอารมณ์ และความรู้สึกที่ไม่สามารถจะสรรหาคำมาบรรยายได้

มาส์โลว์ไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องความผิดปกติของบุคลิกภาพมากนัก เพราะเห็นว่าม้ นักทฤษฎีเป็นจำนวนมากให้คำอธิบายคืออยู่แล้ว ส่วนคนที่จะมาสนใจเรื่องของมนุษย์ที่ว่่าช่วยพัฒนาการถึงขั้นบรรลุสัจธรรมในชีวิตนั้นม้น้อยคนเต็มที ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงว่ามนุษย์เป็นจำนวนมากยังคงเป็นผู้ใหญ่ที่มุ่งแสวงหาแต่ความต้องการในระดับสรีระ (Physical) ที่นับได้ว่าไม่แตกต่างไปจากเด็กที่เรียกร้องการตอบสนองทางกาย และความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย บุคลิกภาพที่ผิดปกติเป็นผลมาจากการที่เด็กถูกบังคับให้กระทำตามความต้องการของบุคคลอื่น จึงมิใช่เป็นการเจริญเติบโตที่เกิดมาจากลักษณะธรรมชาติภายในของตนเอง

ทฤษฎีบุคลิกภาพเชิงพฤติกรรมนิยม (Behavior Theories of Personality)

เป็นทฤษฎีสมัยใหม่ที่แยกแนวความคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีนี้มุ่งความสนใจเกี่ยวกับการแสดงออกของพฤติกรรมมากกว่าจะสนใจเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีการทำงานอยู่ภายใน และเราไม่สามารถจะสังเกตเห็นได้ จึงจำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่แค่เรื่องของ "พฤติกรรม" (Behavior) นักจิตวิทยาเชิงพฤติกรรมนิยมยังแบ่งตามแนวความคิดได้อีกเป็น 2 พวก คือ กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social - Learning Theory) ทั้งรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

เป็นทฤษฎีบุคลิกภาพที่เน้นความสำคัญของบทบาทในการให้รางวัลและการลงโทษว่าเป็นที่มาของลักษณะต่าง ๆ ทางบุคลิกภาพ กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยมยึดหลักทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการสร้างเงื่อนไขตามแบบของ บี.เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) และคนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังอธิบายว่า ทารกและเด็กจะเรียนรู้การกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สามารถนำไปสู่การได้รับรางวัล และจะหลีกเลี่ยงไม่แสดงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การลงโทษ ซึ่งใช้เป็นหลักในการพัฒนาแบบแผนต่าง ๆ ของพฤติกรรมที่เรียดัดคือเกี่ยวข้องกับโลกภายนอก ตัวอย่างเช่น เด็กที่พ่อแม่ปล่อยให้ร้องไห้หนึ่งชั่วโมงด้วยการเข้ามาออดอกรูปในหู ๆ ครั้งที่เกิดร้องไห้ มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบร้องกรี๊ดกร๊าด และสะอึกสะอื้นอย่างหนักเมื่อเกิดอารมณ์ต่าง ๆ เพราะเคยมีการเรียนรู้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้สามารถใช้เป็นวิธีที่จะเรียกร้องความรักได้

นักทฤษฎีบุคลิกภาพกลุ่มพฤติกรรมนิยมเชื่อว่า คนที่มีพฤติกรรมไม่ดี หรือชอบแสดงพฤติกรรมแปลก ๆ จากคนอื่นนั้น เป็นเพราะเคยได้รับรางวัลหรือความพึงพอใจในทุกครั้งที่ได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีดังกล่าว และพฤติกรรมที่ไม่พึงต้องการจะถูกขจัดหรือทำการเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการบำบัดพฤติกรรม (Behavior Therapy) ทั้งนี้บุคลิกภาพจึงเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของการได้รับรางวัลและการลงโทษที่บุคคลต้องเผชิญตลอดช่วงชีวิต มนุษย์ทุกคนจึงไม่จำเป็นจะต้องหยุดอยู่กับที่เดิม เพราะเรา

มีสิทธิ์จะเปลี่ยนแปลงด้วยการเลือกวิถีทางที่เราต้องการจะเป็น และสามารถเลือกชนิดของการให้รางวัลสำหรับตนเองในกรณีที่เรามีคุณสมบัติตามที่ปรารถนาได้แล้ว

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social - Learning Theory)

เป็นทฤษฎีที่มีความคล้ายกับทฤษฎีพฤติกรรม แต่ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) และนักจิตวิทยาคนอื่น ๆ นำมาดัดแปลงแนวความคิดให้มีความแตกต่างออกไปด้วยการกล่าวเน้นความสำคัญของบทบาทการเรียนรู้พฤติกรรมด้วยการเลียนแบบ หรือตัวอย่าง (Modeling) พฤติกรรมจะถูกชักหรือชักเยอให้ด้วยการใช้รางวัลและการลงโทษ แต่ต้องอยู่ในลักษณะของทางอ้อม (Indirect) ดังตัวอย่างเช่น การลงโทษจะเป็นการสอนให้เด็กเล็ก ๆ เข้าใจได้ว่าห้ามวิ่งแก๊ง แต่เด็กก็อาจจะไม่วิ่งแก๊งเพราะเคยเห็นคนอื่นที่แสดงพฤติกรรมเช่นนี้แล้วถูกลงโทษ หรือในบางกรณีเด็กอาจจะสังเกตว่าเมื่อใดที่อยู่ใหญ่แสดงพฤติกรรมเช่นนั้นแล้วมักจะได้รับรางวัล เด็กก็จะเลียนแบบการแสดงพฤติกรรมบ้างเพื่อที่จะให้ได้รับรางวัล

ตามทัศนะของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จะถูกควบคุมหรือถูกบังคับให้ดำเนินไปตามแนวทาง เพราะเรามีการคาดหวัง (Expectations) ที่จะได้รับรางวัลหรือการลงโทษ เมื่อได้แสดงการกระทำเช่นนั้น ๆ ออกไป บุคคลจะเกิดการคาดหวังเพราะเคยมีประสบการณ์ต่าง ๆ มาด้วยตนเอง หรือจากการสังเกตเห็นในบุคคลอื่นจากการอ่านหนังสือ หรือได้รับฟังคำอธิบายจากคนอื่น ๆ เนื่องจากคนเราย่อมมีประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นสิ่งที่เป็รางวัลหรือการลงโทษในแต่ละบุคคลจึงต่างกันไปด้วย และบุคคลแต่ละคนก็มีแบบอย่างต่าง ๆ (Models) ที่เลียนแบบไม่เหมือนกันด้วยเหตุนี้เอง เราจึงพัฒนาวิธีแห่งพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะคนไม่เหมือนใคร และกลุ่มนักทฤษฎีบุคลิกภาพการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า แบบแผนแห่งพฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ (Unique) นี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพ